

De coronacrisis brengt overal op de wereld ernstige gevolgen met zich mee, ongeacht of mensen zelf ziek zijn geworden of niet. Wat zegt internationaal onderzoek over de invloed van COVID-19 op kwetsbare kinderen wereldwijd?

Verlies van primaire en secundaire zorgverleners

- Veel kinderen zijn als gevolg van COVID-19 een of twee primaire zorgverleners (ouders of grootouders) verloren. Wereldwijd is de meest recente schatting dat 5 miljoen kinderen een of twee primaire zorgverleners verloren hebben.³
- Het verlies van een primaire verzorger tijdens de pandemie heeft voor kinderen het risico vergroot op mentale gezondheidsproblemen, lichamelijk, emotioneel en seksueel geweld en gezinsarmoede. Daarnaast vergroot het verlies van een primaire verzorger de kans dat kinderen in tehuizen terecht komen, zelfs als het kind nog een andere ouder of verzorger heeft. Onderzoek toont de negatieve gevolgen van institutionalisering van kinderen aan, onder andere ontwikkelingsproblemen en misbruik.⁴
- Door hun leeftijdsgebonden kwetsbaarheid voor Covid-19 zijn veel grootouders tijdens de pandemie overleden. Veel kinderen zijn hierdoor belangrijke zorgfiguren kwijtgeraakt die hen psychosociale, praktische of financiële ondersteuning gaven of zelfs hun primaire verzorgers waren.

Gevolgen voor residentiële zorginstellingen

Uit onderzoek blijkt dat 76% van de residentiële zorginstellingen in het eerste jaar van de pandemie een daling heeft ervaren in het aantal kinderen in hun instelling. De helft van deze zorginstellingen stelt dat deze daling het gevolg is van corona (p. 4). De belangrijkste reden hiervoor zijn:

- De overheidsmaatregelen die instituties dwingen/dwongen om kinderen terug te laten keren naar hun families en omgeving.
- 81% van de instellingen zagen hun inkomsten teruglopen. Voornamelijk instellingen waar vrijwilligers en bezoekers belangrijke inkomstenbronnen zijn. De reis- en contactrestricties van overheden maakten dat vrijwilligers en bezoekers niet konden komen.⁵

De zorginstellingen uit het onderzoek geven aan dat deze daling in vrijwilligers en bezoekers, ook een aantal positieve gevolgen met zich meebracht:

- Zo blijkt dat de taken die internationale vrijwilligers en bezoekers vervulden in de residentiële zorginstellingen en de activiteiten die ze organiseerden, grotendeels overbodig waren voor de functionering van de instelling. De belangrijkste bijdrage van de vrijwilligers en bezoekers was het binnenhalen van geld (p.5).⁵

- 24% van de medewerkers in residentiële zorginstellingen gaf aan dat de kinderen betere relaties met hun verzorgers opbouwden en dat de kinderen stabiel gedrag vertoonden door de afname van wisselende verzorgers (p. 4).⁵
- Voor 90,5% van de tehuizen bood de pandemie een moment van reflectie en zorgde deze voor mogelijkheden tot verandering en aanpassingen binnen de instituties (p.6). Sommige tehuizen zijn al begonnen met het doorvoeren van veranderingen, mede door de overheidsmaatregelen omtrent COVID-19. In plaats van in te zetten op het opvangen van kinderen in hun instellingen, gaan ze zich inzetten om kinderen terug bij hun families te krijgen (p.4).⁵ Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat dit beter is voor de ontwikkeling, en mentale en fysieke staat van kinderen.^{5,6} Inmiddels lijkt de daling van het aantal kinderen in tehuizen gestopt te zijn. Veel kinderen komen er weer terecht omdat de juiste ondersteuning in de thuissituatie ontbreekt.

Fysieke, psychosociale en mentale gevolgen

De directe, fysieke gevolgen van het virus zijn voor de meeste kinderen veel minder groot dan voor volwassenen. Zo ervaren zij mildere ziektesymptomen, lagere ziektecijfers en betere prognoses. Door lockdowns en quarantaines krijgen kinderen echter wel te maken met isolatie van hun omgeving en dit brengt mogelijk zware psychosociale gevolgen met zich mee door de drastische veranderingen in hun levensstijl, fysieke activiteit en mentale gezondheid.⁷ Een aantal zaken waar kinderen tijdens de pandemie mee te maken hebben gehad zijn:

- **Ontwrichting van hun levensstijlen:** Sluitingen van scholen, gebrek aan buitenactiviteiten en afwijkende eet- en slaapgewoontes zorgen er tijdens de pandemie voor dat de levensstijlen van kinderen worden ontwricht. Dit kan tot ernstige psychosociale gevolgen leiden voor de kinderen, zoals eentonigheid, ongeduld, irritatie en verschillende neuro-psychiatrische signalen.⁷
- **Gescheiden worden van familie:** Sommige kinderen komen in instituties terecht en worden hierbij gescheiden van hun families. De psychosociale gevolgen hiervan zijn extra zwaar aangezien het welzijn van kinderen niet alleen afhangt van voeding en gezondheid, maar ook van ouderlijke zorg. Gevolgen van de scheiding van ouders en kind kunnen daarom ook blijvende psychische gevolgen hebben zoals posttraumatische stress stoornis, angststoornissen, psychose, depressie, delinquentie en zelfmoordneigingen.⁷
- **Verminderde mentale gezondheid:** Volwassenen hebben meer mentale problemen door de financiële beperkingen die de pandemie hen gebracht heeft. Mentale problemen van hun ouders hebben ook een negatieve invloed op de mentale gezondheid van kinderen. Vooral stress onder kinderen nam toe tijdens de pandemie. Ook verveelden en irriteerden kinderen zich meer en maakten zij ook meer ruzie met familieleden. Daarnaast zagen ouders dat nervositeit, tegenzin, eenzaamheid en woede ook toename bij hun kinderen, terwijl eetlust juist verminderde.⁹ Volwassenen ondervonden naast verhoogde stressniveaus ook meer depressie klachten.⁸

Economische gevolgen

“COVID-19 heeft de wereld niet alleen in een gezondheids crisis gebracht, maar ook in een humanistische crisis”, zei David Beasley, de directeur van de UN World Food Program. De economische gevolgen van de pandemie op de allerarmsten zouden namelijk meer levens kunnen kosten dan het virus zelf.¹⁰

- De VN voorspelt dat een wereldwijde crisis de trend van groeiende levensstandaarden van de afgelopen drie decennia zal terugdraaien en zo’n 420 miljoen mensen in extreme armoede zullen belanden.¹⁰

- De 734 miljoen mensen die voor de pandemie zich al in extreme armoede bevonden, zullen hier nog veel slechter uit kunnen komen.¹⁰
- Door lockdowns en de sociale afstand die zijn ingezet om de pandemie tegen te gaan, zorgen ervoor dat inkomens dalen en extreme honger toeneemt in de armste delen van de wereld.¹⁰
- World Vision waarschuwt dat wereldwijd 30 miljoen kinderen met de dood bedreigd worden als gevolg van de pandemie.¹⁰

Door de economische gevolgen van het virus is ook het aantal kinderen dat kinderarbeid verricht sterk gestegen. Kinderarbeid heeft onder andere negatieve gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid van kinderen, toegang tot educatie en het lange-termijn perspectief om armoede tegen te gaan en een goede levensstandaard te hebben.¹¹ De Internationale Arbeidsorganisatie en UNICEF schatten in dat een stijging in armoede van 1.0% voor een minimale stijging van 0.7% in kinderarbeid zorgt.¹²

Gevolgen huiselijk geweld

Ondanks dat de COVID-19 maatregelen de verspreiding van het virus tegen gaan, zorgen ze niet altijd voor extra veiligheid. Zo zijn door de maatregelen veel mensen vanuit huis gaan werken en hebben veel kinderen online lessen gehad. Dit had gevolgen voor de veiligheid van kinderen.

- Huiselijk geweld en kindermishandeling zijn toegenomen, vooral onder gezinnen met lage inkomens en in krappe huizen.^{13,14}
- Het aantal jonge kinderen dat in het ziekenhuis belandde door fysiek geweld in Frankrijk nam significant toe tijdens de pandemie.¹⁵
- Deze toename in kindermisbruik en huiselijk geweld kan te maken hebben met financiële problemen binnen gezinnen, de verhoogde druk op ouders tijdens de sluiting van scholen, stress van ouders door werkeloosheid en in de omgang met hun kinderen die geïrriteerd raken in isolatie, de ontregeling van sociale netwerken, en de beperkingen die kinderbeschermingsorganisaties ervaren bij het uitvoeren van hun werk.^{13,14}
- Het aantal *meldingen* van kindermisbruik neemt echter af, laten veel kinderbeschermingsorganisaties weten. Dit hoeft helaas niet te betekenen dat er daadwerkelijk minder kindermisbruik plaatsvindt, het tegenovergestelde lijkt waar. Hoe kan het dan dat er minder meldingen zijn?
 - Door de avondklok en verminderde financiering hebben kinderploegen minder personeel tot hun beschikking en kunnen ze hun werk minder goed uitvoeren.
 - In lockdown gebeurt er veel meer achter gesloten deuren en staan samenlevingen minder in contact met elkaar. Hierdoor kan een omgeving misbruik minder makkelijk signaleren. Zo komen in de Verenigde Staten 67% van de meldingen van kindermisbruik of verwaarlozing van slachtofferhulp professionals en 19% van de meldingen komen van onderwijspersoneel. Door de maatregelen komen deze mensen echter veel minder in aanraking met mogelijke slachtoffers.^{13,14}
- Kinderen brachten door lockdowns, thuisonderwijs en gebrek aan mogelijkheden en plekken om elkaar te ontmoeten veel meer tijd online door. Uit onderzoek in van Europol in het begin van de pandemie bleek dat cybercriminelen zeer actief waren en dat er een piek was in het delen van online beeldmateriaal van kindermisbruik. In Nederland zagen meldpunten een stijging in meldingen van minderjarigen over online misbruik (zie bv Fier 2020). Ook internationale meldpunten rapporteren grote stijgingen in meldingen.

Het gaat dan vooral om meldingen over naaktbeelden die kinderen van zichzelf gemaakt hebben en over gevallen van online grooming, manipulatie en uitbuiting van kinderen (IWF 2021).

Gevolgen voor educatie

Voor kinderen vormen scholen meer dan een plek om te leren. Het is een plek voor vrijheid en sociale interactie. Daarnaast speelt school een belangrijke rol in het promoten van het belang van persoonlijke hygiëne, fysieke activiteit en gezond eten.⁷ Op het hoogtepunt van COVID-19 sloten scholen voor 1.6 miljard kinderen.¹⁶ De sluiting van scholen heeft dan ook voor veel kinderen een negatieve invloed op de staat van hun gezondheid.⁷ De sluiting van scholen zorgt niet alleen voor leerachterstanden, maar ook voor een groeiend verschil in leerachterstanden tussen kinderen van gezinnen met lage en hoge inkomens. Niet iedere familie heeft de mogelijkheid om hun kinderen de benodigde materialen en internet verbinding te bieden om vanuit huis lessen te volgen. Dit is niet alleen een probleem in landen waar inkomens gemiddeld erg laag liggen, maar bijvoorbeeld ook in landen als de Verenigde Staten en Europese landen.⁷

Een belangrijke reden waarom kinderen in een residentiële zorginstelling terecht komen is de hoop op goed onderwijs. Tijdens de corona pandemie hebben echter veel scholen tijdelijk moeten sluiten. Veel van de instellingen waren daardoor niet in staat om het onderwijs te bieden die de kinderen nodig hadden, of die ze mogelijk wel ontvangen hadden in hun eigen omgeving (p. 4).⁵ Problemen die instituties ondervonden met betrekking tot onderwijs als gevolg van corona waren: geen online lessen voor jongere kinderen, gebrek aan personeel om toezicht te houden bij online lessen, en een gebrek aan mogelijkheid om kinderen te ondersteunen die waren teruggekeerd bij hun families om online les te kunnen volgen (p. 21).⁵ Verder gaf 60% van de residentiële zorginstellingen aan dat de overgang naar online lessen had geleid tot ongelijke toegang tot educatie binnen de kindertehuizen (p. 21).⁵

Wat is de verwachte impact op lange termijn?

Wat de precieze lange-termijn effecten zijn van COVID-19 op kinderen is nog niet bekend. Wel is duidelijk dat veel van de bovenstaande effecten, zoals het verlies van primaire- en secundaire zorgverleners en economische, educatieve en psychologische gevolgen, niet snel zullen verdwijnen.

- Het verlies van primaire- of secundaire zorgverleners heeft lange termijn effecten op de mentale gezondheid, maar ook op de financiële situatie van het gezin. Daarnaast vergroot verlies van een primaire zorgverlener de kans dat kinderen in tehuizen terecht komen. Dit heeft weer negatieve gevolgen voor hun ontwikkeling en veroorzaakt hechtingsproblematiek.⁴
- De sluiting van scholen zorgt niet alleen voor mentale en fysieke gezondheidsproblemen bij kinderen, maar op de lange termijn zorgt dit ook voor leerachterstanden.⁷
- Vanuit een economisch oogpunt zijn de lange termijn gevolgen voor kinderen ook catastrofaal. Gezinnen krijgen wereldwijd te maken met meer armoede en het aantal kinderen in kinderarbeid is sterk toegenomen met alle gevolgen van dien.^{10,11}

Bronnen

1. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2021-12/HIDDEN-PAIN-FINAL.pdf>
2. <https://bettercarenetwork.org/library/particular-threats-to-childrens-care-and-protection/covid-19/webinar-recording-covid-19-children-and-caregiver-loss>

3. <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2821%2901253-8>
4. <http://barnhems-kollen.se/wp-content/uploads/Impact-of-COVID-19-FULL-FINAL-V7.pdf>
5. <https://weeswijs.nu/>
6. <https://www.minervamedica.it/en/journals/minerva-pediatrics/article.php?cod=R15Y2020N03A0226>
7. Understanding why the COVID-19 pandemic-related lockdown increases mental health difficulties in vulnerable young children
8. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8345684/pdf/ijerph-18-07795.pdf>
9. <https://www.latimes.com/world-nation/story/2020-05-11/more-than-a-billion-people-escaped-poverty-in-the-last-20-years-the-coronavirus-could-erase-those-gains>
10. https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/15448/819_Impact_of_COVID-19_on_Child_Labour_in_South%20Asia.pdf?sequence=1&isAllowed=y
11. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0025802421993364>
12. A. M. Campbell - An increasing risk of family violence during the Covid-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives – Forensic Science International: Reports, Volume 2, december 2020.
13. Martins-Filho et al. – Decrease in child abuse notifications during COVID-19 outbreak: A reason for worry or celebration? – Journal of Pediatrics and Child Health
14. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2021-11/1-s2.0-S0145213421003689-main.pdf>
15. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S073805932100050X?token=3E1AE466E31F0DCFF1360575446D691F6F93A06F4BABA70EC5AAC2A0077481ACAAFBEOA7EB1A7162AE74EB3C83C6EB65&originRegion=eu-west-1&originCreation=20211208111413>

BCNN, maart 2022